

ESPAIS

El butlletí de la Xarxa d'Espais Naturals de les Illes Balears

Tardor de 2023/ Número 6

G CONSELLERIA
O AGRICULTURA, PESCA
I I MEDI NATURAL
B

QUÈ HI HA AQUESTA TEMPORADA?

- Parc natural de la Península de Llevant. Pàg. 3
- Qui fa què. Els vigilants marins de les Pitiüses. Pàg. 4
R. naturals des Vedrà, es Vedranell i els illots de Ponent
- Les activitats d'educació ambiental de Es Trenc. Pàg. 5
Parc natural Es Trenc - Salobrar de Campos
- Actuacions de conservació del picaplatges. Pàg. 6
Reserva natural de s'Albufereta
- Restauració ecològica de Ses Fonts de n'Alis. Pàg. 7
Parc natural de Mondragó
- El procés participatiu de Dragonera. Pàg. 8
Parc natural de sa Dragonera
- Espècies: La rotgeta de Cabrera. Pàg. 9
Parc nacional maritimoterrestre de l'arxipèlag de Cabrera
- Espècies: La sargantana pitiüsa. Pàg. 10
Parc natural de Ses Salines d'Eivissa i Formentera
- Una conversa amb Joan Pretus. Pàg. 11
Parc natural de s'Albufera des Grau
- La vida a una possessió de muntanya. Pàg.13
Paratge natural de la Serra de Tramuntana
- Els fars de les Reserves Naturals d'Eivissa. Pàg. 14
R. naturals des Vedrà, es Vedranell i els illots de Ponent
- Notes curtes dels espais naturals protegits. Pàg. 15
Parc natural de s'Albufera de Mallorca

PARC NATURAL DE LA PENÍNSULA DE LLEVANT

El Parc natural de la Península de Llevant, declarat l'any 2001, inclou algunes de les àrees naturals més salvatges i ben conservades de les Illes Balears. S'estén des de la Badia d'Alcúdia fins a Cala Agulla, al municipi de Capdepera, i comprèn una superfície de 17.111 hectàrees (10.917 terrestres i 6.194 marines).

El litoral del parc acull un rosari de platges amb extensos sistemes dunars, cales i aiguamolls, on podem observar aus nidificants com el picaplatges camanegre (*Charadrius alexandrinus*) i nombroses espècies d'aus migratòries que hi troben els hàbitats adequats per al seu descans.

Les muntanyes d'Artà presenten una de les majors densitats d'endemismes botànics de les Illes Balears: el botó d'or (*Ranunculus weyleri*) i el coixinet de monja (*Teucrium balearicum*) en són alguns exemples. Els penya segats marins acullen espècies com el corb marí (*Phalacrocorax aristotelis*) i l'àguila peixatera (*Pandion haliaetus*). També hi podem observar la milana (*Milvus milvus*) i el ferreret (*Alytes muletensis*), espècies que havien desaparegut de l'espai i han estat recuperades recentment.

El Parc de Llevant reuneix, al mateix temps, un patrimoni cultural extraordinari, present a les nombroses possessions que s'escampen per tot el territori i als abundants jaciments arqueològics, entre els quals destaca la necròpolis de Son Real.

La recent ampliació del Parc de Llevant planteja importants reptes de gestió i conservació. Amb la finalitat de fer compatible el coneixement i el gaudi per part del públic dels valors naturals i culturals d'aquest espai amb la seva preservació, el Parc desenvolupa una intensa tasca divulgativa i educativa.

Durant tot l'any, el Parc natural organitza visites guiades tant per a escolars com per al públic en general. Si el visiteu pel vostre compte, recordeu anar sempre pels camins habilitats i respectar la senyalització. Als centres d'informació de s'Alqueria Vella (Artà) i Son Real (Santa Margalida) trobareu informació i assessorament per a la vostra visita.

QUI FA QUÈ ALS ESPAIS NATURALS ELS VIGILANTS MARINS DE LES PITIÜSES

Als dos espais naturals protegits de Pitiüses (les Reserves naturals des Vedrà, es Vedranell i els illots de Ponent i el Parc natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera), l'àmbit marí, per constituir la major part d'ambdós indrets, té un gran protagonisme. Es concentren un gran nombre d'usos com l'activitat pesquera (professional, recreativa i submarina), el busseig, la navegació, les excursions marítimes, el fondeig d'embarcacions, etc. La major part d'aquests són compatibles amb la conservació dels espais protegits, però la seva pràctica inadequada pot derivar en afeccions als hàbitats i les espècies protegides. És per això que la presència de vigilants marins esdevé fonamental.

Actualment, l'equip de vigilància marina està format per quatre treballadors d'Ibanat: dos d'ells presents tot l'any i dos de reforç en temporada alta. Tots quatre, en funció de les necessitats, reparteixen la seva feina entre les Reserves i el Parc.

Les feines que duen a terme són molt variades i van més enllà del control del territori protegit, tant dels illots com de l'entorn marí. Gran part del seu paper és informar els usuaris sobre la normativa vigent i els valors naturals que fan d'aquests espais mereixedors de la seva protecció. A més s'encarreguen de traslladar a la resta de personal dels equips als illots per a poder desenvolupar les seves tasques (fonamentalment de manteniment i seguiment) i als equips d'investigació científica que hi fan feina.

La tasca dels vigilants canvia en funció de les diferents estacions, sent la primavera on es concentren la major part de les feines de seguiment i l'estiu l'època més necessària pel que fa a informació i vigilància. Els canvis produïts els darrers anys en el perfil d'usuaris a la mar i l'augment del nombre d'embarcacions (en trànsit i fondejades) fa que el control de l'àmbit marí sigui imprescindible.

A més de les tasques habituals, col·laboren en el rescat i posterior alliberament de fauna ferida; l'enretirada de restes perilloses per a la navegació i rescats d'embarcacions a la deriva o avariades, les campanyes d'eliminació de flora al·lòctona o la retirada de xarxes de pesca i neteges de fons, entre d'altres.

EDUCACIÓ AMBIENTAL

LES ACTIVITATS D'EDUCACIÓ AMBIENTAL DE ES TRENC

Per ajudar a protegir un espai natural com es Trenc, la població primer l'ha de conèixer i estimar. És per això que, de la mateixa manera que a la resta d'espais de la Xarxa, es potencia i es té com a un dels objectius principals la realització d'activitats d'educació i interpretació ambiental dirigides a públic en general i escolar.

D'aquesta manera, durant el curs 2022-2023, al parc s'han dut a terme una vuitantena d'activitats diferents, dividides entre activitats per a escolars (a l'aula i directament al Parc), activitats per a famílies i població general, i voluntariats per a associacions.

Les activitats per a escolars són les que tenen més demanda i amb les que s'aconsegueix arribar a un públic més gran. Prop de 800 escolars dels municipis del migjorn i el llevant de Mallorca, principalment, han pogut participar-hi, des d'infantil fins a estudiants de batxillerat. Per a cada un dels nivells s'han realitzat dues actuacions: una primera xerrada introductòria a l'aula i un itinerari guiat pels entorns del Parc adaptat a cada un dels nivells. Així, mentre que per als més joves s'han tractat temes concrets com ara la biodiversitat del Salobrar i el sistema platja-duna, per als nivells superiors s'ha intentat transmetre els valors del parc natural des d'una perspectiva més completa, a partir de conceptes com el d'ecosistema o hàbitat.

Pel que fa a les activitats d'agenda, dirigides a públic en general i familiar, s'han realitzat 17 jornades, a les quals han pogut participar aproximadament 200 persones. Podem destacar els itineraris ornitològics pel Salobrar, un taller de dibuix naturalístic o d'altres de temàtica més etnològica, com ara una ruta guiada pels entorns de la Salinera de s'Avall i pels nius de metralladora que trobam al llarg de la costa.

Finalment, és important esmentar les set jornades de voluntariat realitzades amb diferents associacions o entitats, com ara el grup infantil i juvenil del GOB o la Creu Roja, que han permès involucrar la població en actuacions concretes de gestió. Per exemple, han pogut ajudar a la neteja de plàstics de la platja i a la recuperació de diferents punts del sistema dunar.

S'ALBUFERETA
XENIB

EDUCACIÓ AMBIENTAL

ACTUACIONS DE CONSERVACIÓ DEL PICAPLATGES CAMANEGRE

Fotos: Arxiu fotogràfic de s'Albufereta

A la Reserva natural de s'Albufereta, el picaplatges camanegre (*Charadrius alexandrinus*) hi troba refugi i un lloc adient per a la cria, tant a l'interior de la zona humida com a les seves platges.

Això no ha estat sempre així: des de fa uns anys es duen a terme una sèrie d'actuacions de sensibilització per recuperar zones de cria i per minimitzar els impactes que l'afecten més directament.

A la platja, aquesta espècie posa els ous directament a damunt l'arena a la primavera, just amb l'inici de major presència humana a la platja. Si no anam alerta, és molt fàcil que, caminant, trepitgem els ous o que els cans amollats espantin els adults que coven els ous i es perdi la cria. Per evitar tot l'anterior, s'han pres una sèrie d'accions de sensibilització i d'informació per donar a conèixer l'espècie i els perills que corre a les platges.

S'han delimitat i senyalitzat, en col·laboració amb l'Ajuntament d'Alcúdia i les escoles d'esports nàutics de la zona, diferents zones per fer compatible la conservació i l'ús públic de la platja de Sa Marina; a més, des de fa anys, entre els mesos de març i setembre, es tanquen dos trams de platja de la Reserva al pas de persones i mascotes per a que els picaplatges gaudeixin de la tranquil·litat i del seu propi espai per poder criar. També s'ha editat un fulletó informatiu, en col·laboració amb altres espais naturals protegits, per informar als veïns i usuaris de la platja de les precaucions que s'han de prendre per no afectar aquesta espècie i la importància de protegir-la. L'equip d'educació ambiental de la Reserva, també fa una tasca de conscienciació i d'informació amb escolars i públic general amb activitats guiades i tallers.

Avui trobam que la població de picaplatges a s'Albufereta ha augmentat gràcies, en part, a les accions dutes a terme i a una major sensibilització d'aquelles persones que visiten s'Albufereta.

Si voleu llegir el fulletó del picaplatges: [català](#), [castellà](#) i [anglès](#)

UN CAS D'ÈXIT

ALS NOSTRES ESPAIS NATURALS

RESTAURACIÓ ECOLÒGICA DE SES FONTS DE N'ALIS

Comença la recuperació ecològica i paisatgística de ses Fonts de n'Alis

Just quan fa només dos mesos i mig de l'enderroc del xibiu que hi havia a la platja, han començat a néixer les primeres plantes dunars.

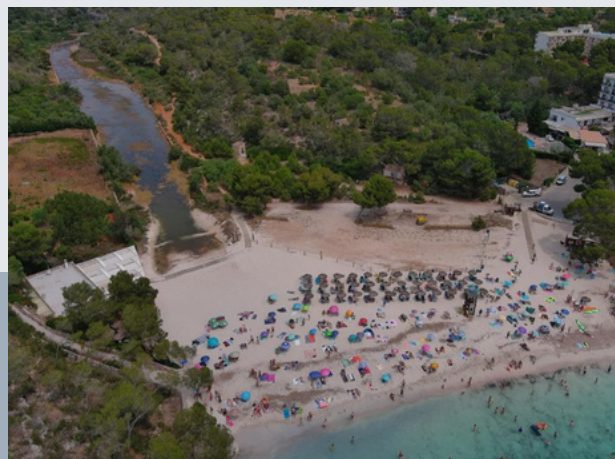
El passat mes de juny la Conselleria de Medi Ambient i Territori executà el projecte de demolició del xibiu, edificis, annexos i terrasses a ses Fonts de n'Alis després de catorze anys de tramitació administrativa de l'expedient d'ocupació del domini públic marítimoterrestre. El volum total enderrocat va ser de 660,58 m³. Aquestes edificacions fixes damunt la platja impossibilitaven qualsevol tipus de recuperació natural de la zona.

Dies després de l'enderroc s'iniciaren les tasques per recuperar aquest espai: es delimità el perímetre per evitar el pas de persones que impediria el desenvolupament de les formes dunars embrionàries i de la vegetació de la zona; s'instal·laren sistemes de captació d'arena per afavorir la retenció d'arena transportada pel vent; i es col·locaren senyals informatives del projecte per conscienciar els visitants de la fragilitat del sistema, a més d'aturar el pas de persones i animals cap a la zona de regeneració.

Serà, però, durant els mesos d'octubre i novembre, coincidint amb l'època de pluges, que es plantaran espècies pròpies del sistema dunar com margall de platja (*Elymus farctus*), lliri de mar (*Pancratium maritimum*) i card marí (*Eryngium maritimum*), procedents del Centre Forestal de Menut. Totes aquestes tasques s'emmarquen dins el Projecte integral de restauració dels hàbitats dunars d'interès comunitari, previst en el Pla d'Ordenació de Recursos Naturals (PORN) del Parc natural de Mondragó. L'objectiu principal d'aquest projecte és recuperar els hàbitats de morfologies dunars i espècies associades d'interès comunitari, garantir la seva funcionalitat ecològica, i fer front als efectes negatius de l'impacte directe de les tempestes i la seva adaptació al canvi climàtic. Aprofitam per demanar la vostra col·laboració per assolir aquest objectiu i per conservar les dunes. Respectem el cordó dissuasiu de pas i transitem pels camins assenyalats.

Fotos: Arxiu del Parc natural de Mondragó. La primera imatge representa la situació prèvia. La segona, la situació actual.

UN CAS D'ÈXIT ALS NOSTRES ESPAIS NATURALS

EL PROCÉS PARTICIPATIU DE DRAGONERA

La Direcció Insular de Medi Ambient del Consell de Mallorca participa en un projecte anomenat PRO.GRE.S.S. "Proactive Green Communities and Storytellers for Natural Capital Safeguarding", juntament amb tres socis: municipi de Tripoli per part de Grècia, Etudes et Chantiers Corsica i Le Grand Site de la Conca d'Oru per part de Còrsega; i la Reserva Regional de la Selva del Lamone per part d'Itàlia, aquest darrer com a coordinador. El projecte és finançat per la convocatòria d'ajudes del Programa CERV (Programa Ciutadania, Igualtat, Drets i Valors) de la Unió Europea i el seu principal objectiu és fomentar la participació de les comunitats locals en la conservació de valors com el paisatge i el patrimoni natural en àrees protegides. L'espai protegit triat per desenvolupar aquest projecte ha estat el Parc Natural de sa Dragonera i des de la seva direcció s'ha posat en marxa un procés participatiu, conjuntament amb el projecte Sa Dragonera Blava de la fundació Save the Med amb la finalitat d'implicar a la població local en la cura i manteniment del parc. En aquesta primera fase, l'objectiu prioritari s'ha basat a incrementar els canals de difusió i comunicació així com donar a conèixer els projectes de seguiment i conservació de la biodiversitat que es realitzen al parc. També s'han dut a terme diverses conferències internacionals per debatre sobre temes com el canvi climàtic, la biodiversitat, l'ecologisme, el patrimoni natural i cultural, etcètera. Pròximament, s'espera que es facin tres conferències més, una al novembre, que versarà sobre el patrimoni històric i cultural de l'illa de sa Dragonera, i les altres dues al 2024. En el marc d'aquest projecte, entre el 25 i 27 de setembre se celebrarà una trobada dels socis a Mallorca. Dita trobada té com a finalitat intercanviar experiències i estratègies de participació ciutadana iniciades pels socis internacionals, així com conèixer el projecte de sa Dragonera posat en marxa amb la població local. Aquesta trobada comptarà amb diferents activitats i tallers, coordinats per l'administració i Save the Med, on col·laboraran diferents entitats tals com APB, Confraria de Pescadors d'Andratx, Museu Marítim, Fundació Illes Balears i estan oberts al públic general.

LA ROTGETA DE CABRERA

ARXIPIÈLAG DE
CABRERA
XENIB

CONEIX LES ESPÈCIES DEL PARC NACIONAL DE CABRERA

Rubia balearica subsp. *caespitosa* (Font Quer & Marcos) Rosselló, L. Sáez & Mus és un endemisme de l'arxipèlag de Cabrera, és a dir, un taxó propi i únic d'una àrea molt concreta com és l'illa de Cabrera. Es coneix comunament amb el nom de rotgeta o raspeta en referència al seu tacte aspre; és una planta perenne, molt ramificada i fràgil, amb una característica tonalitat grisenca i fins i tot blanquinosa. Floreix en els mesos de maig i juny.

El seu hàbitat més característic és el litoral rocós i assolellat de Cabrera, ocupant sovint esclatxes de roques calcàries del litoral i de parets seques.

Va ser descrita per primera vegada per Font Quer & Marcos l'any 1936 amb el nom de *Rubia angustifolia* var. *caespitosa*. Més tard, s'estudià amb més detall i se li va atribuir la categoria de subespècie dins de *Rubia balearica*.

Actualment es troba classificada «En Perill» d'acord a la llista Vermella d'Espècies Amenaçades de la UICN, que és l'inventari més complet de l'estat de conservació d'animals i plantes a nivell mundial. Aquesta espècie es va trobar per primer cop l'any 1936 en el cap d'Enciola. Els anys 2009, 2011 i 2012, dins els estudis de seguiment de l'estat de conservació de la flora endèmica i amenaçada de Cabrera encarregats pel PNMTA de Cabrera, es varen detectar noves poblacions per tota la zona sud de l'illa, així com en el cap de Llebeig i la costa litoral de na Picamosques.

Ja més recentment, l'any 2022, els doctors Miquel Capó i Carles Cardona de la Universitat de les Illes Balears, varen realitzar un estudi sobre la distribució de l'espècie a Cabrera, quantificant la seva població, així com les seves possibles amenaces. En aquest estudi es varen arribar a observar fins a 30 subpoblacions, amb un nombre molt variable d'individus que pot oscil·lar entre la unitat i el centenar. L'espècie s'ha detectat principalment en fissures i esclatxes de zones pedregoses molt fràgils, distribuïdes principalment pel sud de l'illa, i de forma recurrent a caps i istmes com Llebeig, Enciola o l'Imperialet.

La fragilitat de l'hàbitat on hi viu i la seva reduïda extensió i àrea de distribució, fan que la supervivència d'aquesta espècie sigui un repte, essent vital el seu seguiment i, en cas de ser necessari, l'adopció de mesures de protecció i conservació, com és l'emmagatzematge de llavors al banc de germoplasma del Jardí Botànic de Sóller.

LA SARGANTANA PITIÜSA

CONEIX LES ESPÈCIES DEL PARC NATURAL DE SES SALINES D'EIVISSA I FORMENTERA

A les Illes Balears existeixen dos únics rèptils endèmics. Un d'ells és la sargantana pitiüsa (*Podarcis pityusensis*), espècie endèmica de les illes d'Eivissa i Formentera. A nivell internacional, aquesta espècie es troba recollida a la Llista Vermella d'espècies amenaçades de la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (UICN), amb la classificació "Gairebé amenaçada" (NT) i al Catàleg Balear d'Espècies Amenaçades i d'Especial Protecció, amb la classificació de "Vulnerable".

Es tracta d'una sargantana d'aspecte robust, cap alt i musell poc arrodonit. Arriba fins a 9,6 cm de longitud cap-cos. El dors del cos és generalment verd, encara que l'evolució ha permès que s'identifiquin exemplars en tons groguencs, blavosos, marrons i grisos. Una línia vertebral negra i dues més a cada costat solen creuar el seu cos. Els estudis realitzats indiquen que aprofiten els recursos tròfics disponibles a cada lloc segons l'època de l'any, així doncs es tracta d'un animal omnívor que menja diferents tipus d'invertebrats, nèctar, pol·len, flors, fulles, fruits i llavors.

Podem trobar aquesta espècie en tot tipus d'hàbitats, encara que sembla més abundant a les zones costaneres proveïdes de vegetació arbustiva dispersa i en les quals hi hagi afloraments rocosos o tanques de pedra seca que utilitzen com a refugis.

Hi ha descrites 23 subespècies diferents, basades en trets morfològics, repartides en 48 poblacions entre Eivissa, Formentera, els Freus i els illots costaners (Terrassa, 2009). D'aquestes, un 44% habiten el territori del Parc Natural, destacant les poblacions de l'illot de Malví Gros i de la Punta de de Trucadors a Formentera. Aquesta espècie es veu amenaçada per la pressió humana, el desenvolupament turístic, la contaminació i també per depredadors com la geneta, els moixos assilvestrats i la recent entrada a les pitiüses d'ofidis com la serp de ferradura que han provocat, en general, una disminució de la població a les illes d'Eivissa i Formentera.

Tot i això, les mesures de control i vigilància que es duen a terme a l'àmbit del parc natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera ha permès que les poblacions d'aquest rèptil dins el Parc es mantinguin estables en els últims anys, donant lloc a que molts dels illots costaners presentin densitats que es troben entre les més elevades de les Illes Balears.

L'ENTREVISTA

Una conversa amb Joan Pretus

Joan Lluís Pretus (Maó, 1961), va estudiar Biologia a la Universitat de Barcelona (1977-1982). Des de 1993 és professor titular d'ecologia al departament de Biologia Evolutiva, Ecologia i Ciències Ambientals. Es va formar en ecologia general i en l'especialitat d'ecologia de sistemes aquàtics, i va iniciar-se en la recerca amb la descripció ecosistèmica de s'Albufera. Arrel d'aquest treball va adquirir un compromís personal amb la conservació de la llacuna, aportant dedicació i criteris fonamentats en dades i observacions, col·laborant estretament amb les institucions locals fins a la seva declaració com a Parc Natural. La seva tesi doctoral va tractar de l'ecologia i biogeografia dels crustacis de les Balears. Influït pels debats clàssics dels geòlegs sobre la paleogeografia balear, va explorar la possible persistència de fòssils vivents de l'època terciària en aigües subterrànies, descobrint una desena de noves espècies endèmiques insulars arreu de les Balears i Pitiuses. Menorca ha constituït una font permanent d'inspiració per a la seva recerca, on és iniciador també dels estudis de la tipificació dels ecosistemes de basses temporals, els de espeleobiologia aquàtica de les coves litorals i marines, així com els d'ecologia del paisatge a l'illa, en particular la influència del mosaic natural sobre la biodiversitat, incloent el descobriment d'una variant exclusiva de tortuga mediterrània a l'est de Menorca. En la seva vessant universitària, ha remodelat els estudis d'Ecologia introduint una visió eco-evolutiva de perfil integrador. Ha organitzat nombrosos cursos de màster i afins, com ara els sis cursos internacionals sobre ecologia dins de la UIMIR al Llatzeret de Maó.

- Com comença la teva relació amb s'Albufera des Grau?

Primer, per cites de llibres clàssics, com *Las Aves de Menorca*, un llibre sense il·lustracions que emprava com a guia de camp, de Moll Casanovas. O, també, *El Medio y la Vida en las Baleares*, de Guillem Colom. Eren obres dels anys 50, actualment relíquies, molt inspiradores i útils per un al·lot de 12 o 13 anys. Però va ser el 1975, als 14, que vaig conèixer l'Agrupació d'Història Natural de l'Ateneu de Maó, i on em vaig impregnar d'un entorn naturalístic i de bons amics, amb els que fèiem sortides de camp setmanals arreu de l'illa, entre les quals a s'Albufera, tant a la llacuna com a Es Prat.

Aquells anys acabava de sortir l'imponent obra *Ecologia*, de Ramon Margalef. El meu professor de ciències naturals, Àlvar Cardona, crec que havia coincidit amb aquest autor al centre oceanogràfic de Vigo, i a cinquè de batxillerat llegíem treballs divulgatius d'aquest científic. Recordo un que es titulava "donde ocurre lo más improbable", de Labor. Fets que van contribuir a enfilar decididament la proa dels futurs estudis universitaris cap a Barcelona, i a començar a tenir una perspectiva més teòrica de la història natural.

Va ser així que, al darrer curs de llicenciatura, vaig fer el treball de grau sobre el cicle estacional de s'Albufera, que ningú encara havia estudiat amb un enfocament ecosistèmic. Hi havia antecedents, com un curiós i avançat per l'època, treball sobre el plàncton de s'Albufera, de Jaume Ferrer i Aledo de 1923. Fins i tot una descripció de s'Albufera del "primer" Margalef, de 1952, més de caire fitosociològic que funcional, com acabaria sent reconegut el seu mestratge a partir dels anys seixanta.

L'octubre de 1982 vaig aconseguir una petita embarcació neumàtica i vaig fer el primer cycle diari de respiració de la columna d'aigua, del que seguiren treballs que van durar fins finals de 1984. La teoria ecològica d'aleshores considerava llacunes com s'Albufera "sistemes marginals", essencialment imprevisibles. Avui dia, està governada per la teoria de múltiples estats estables i ara constitueixen el model per excel·lència de la teoria de la resiliència ecològica i dels canvis d'estat.

- Son ja més de 40 anys estudiant s'Albufera des Grau. Quins estudis o projectes destacaries?

Els que més han fonamentat la direcció de la gestió hídrica. En primer lloc el seguiment regular i a llarg termini de la llacuna, les variables del qual constitueixen un document de referència, tant per la gestió com per a futurs estudis. En segon lloc, la reconstrucció paleoecològica interdisciplinària de la llacuna, ens ha servit com a base o referència per a comprendre millor el que tenim avui dia i d'on venim. Per altra banda, els estudis funcionals relatius a la productivitat, la interrelació amb els torrents i la conca hidrològica, i la xarxa tròfica de la llacuna, les interdependències dels organismes que hi viuen, en particular quins components depenen energèticament de les macroalgues i quins de les plantes amb flor submergides. D'aquí han sortit dues tesis doctorals i nombrosos treballs de grau i de màster. Destacar, també la descripció de la vida microbiana de la llacuna, d'una gran diversitat i importància quantitativa.

- Des del punt de vista científic, quins son els reptes que ha d'assolir s'Albufera des Grau?

Sens dubte afrontar la realitat del canvi climàtic, la pujada del nivell del mar i la inestabilitat climàtica en forma de fenòmens severos. En conjunt, s'imposa una incertesa molt gran envers el futur. S'Albufera, per la posició privilegiada al centre de la Mediterrània occidental, és un sentinella natural del clima, que interessa a un àmbit més ampli que a la comunitat local. Si es dotés d'una estació climàtica completa adequada i moderna, i es connectés a una xarxa internacional mediterrània amb inquietuds afins, tots els esforços fets durant els darrers cinquanta anys haurien valgut la pena definitivament.

La realitat, però, és que s'Albufera és un satèl·lit dels centres de decisió locals, captiva d'una doble insularitat de la que difícilment en pot sobresortir. Convindria reinventar s'Albufera, aprofitant que s'ha consolidat un equip permanent de gestió com a Parc Natural, i cercar xarxes de connexions internacionals enfocades al seguiment i modelització del clima, la seva interacció amb el canvi antropogènic, i els seus efectes conjunts en els entorns naturals. Transcendir la seva realitat en un esforç cap a Europa, cosa que requereix un impuls i passió renovades. I un reconeixement i aposta també renovada per part de la societat menorquina, per a què la seva gent se'n pugui sentir de nou identificada i també orgullosa.

Els valors etnològics dels nostres espais

LA VIDA A UNA POSSESSIÓ DE MUNTANYA

Una possessió és una extensió de terres destinades al conreu, que podia incloure bosc i garriga a zones de muntanya. Presidida per un gran casal, tenia cases annexes a la principal on habitava la gent de la finca i es guardaven les eines, les bísties i també la collita.

A les possessions hi vivien moltes persones organitzades jeràrquicament, des de la feina fins a taula. Hi havia dos grans grups de personal. Per una banda el fixe contractat per les tasques que es feien tot l'any. Formaven aquest grup els missatges o parellers encarregats de llaurar i sembrar; la madona; la criada; l'hortolà; el pastor; el somerer o l'oguer, que cuidava les bísties; el porquer; el carreter o carreters; l'al·lot, que duia el dinar als missatges i recollia verdura a l'hort i un o dos homes que desenvolupaven tasques diverses, com ocupar-se del fems o substituir un missatge malalt. Les amitgeres feien tasques assignades al col·lectiu femení i en cada collita anaven a mitges amb l'amo. Aquestes persones romanien sempre a la possessió, tret dels dies de descans i dormien i menjaven a les cases. Podien tenir diverses funcions assignades apart de la seva habitual, per cobrir diverses necessitats i no estar mans plegades.

En un segon grup s'inclouen els treballadors i treballadores temporals, que desenvolupaven una tasca durant un període determinat (collidores, margers, exsecalladors, etc.). No anaven mai a les cases tret de casos puntuals, com era el dia de tondre. Anaven directament al sementer, feien la feina i partien.

L'activitat era constant: es cultivava hortalisses i verdura a l'hort; es conreaven cereals i llegums; es criaven animals per proveir-se de carn i l'aviram també proporcionava ous. A algunes finques es produïa i comercialitzava oli. Les clastres de les possessions, un pati interior empedrat amb una cisterna i anelles a les parets per fermar les bísties, eren el punt de trobada i d'organització de la vida quotidiana.

Informació extreta del projecte de fi de carrera: "Eines i Feines a una possessió de Valldemossa", Maria Antònia Mas Joya. Curs 2013-2014 UIB.

Autor dibuix: Gaspar Guaita

ES VEDRÀ
ES VEDRANELL I ILLOTS
DE PONENT
XENIB

Els valors etnològics dels nostres espais

ELS FARS DE LES RESERVES NATURALS DES VEDRÀ, ES VEDRANELL I ELS ILLOTS DE PONENT

Els fars són edificis que tenen la funció principal de guiar els navegants durant la nit o els dies de tempesta. L'origen de la paraula far prové de l'illa de Pharos, situada a la ciutat d'Alexandria, al nord d'Egipte, on es trobava una torre de grans dimensions amb una gran foguera al seu cim que feia les funcions de guia a les naus que entraven al port. Encara que la funció principal dels fars és la de guiatge i de seguretat als navegants, suposen molt més que això, ja que han estat durant molts anys la llar dels faroners i les seves famílies.

A les illes que conformen les Reserves naturals des Vedrà, es Vedranell i els illots de Ponent es localitzen tres fars, dels quals només un, el de sa Conillera, fou habitat durant cent catorze anys, des de la seva inauguració el 1857 i el desembre de 1971, moment on passà a ser automatitzat. Projectat per l'enginyer Emili Pou, en un principi, consistia d'un únic edifici amb els habitatges integrats. Per conflictes de convivència entre les dues famílies dels faroners, l'any 1908 es va fer una reforma important que va incloure la construcció de dos nous habitatges independents i adjunts als costats nord i sud de la torre del far.

Els altres dos fars presents a les Reserves són el de l'illa des Vedrà i el de l'illot de na Plana, a ses Bledes. Originalment, ambdues edificacions eren balises que feien de suport lumínic a la costa de Ponent. Per a proporcionar una major seguretat a la navegació, es van fer als dos edificis modificacions tant estructurals com òptiques. Entre aquestes darreres, es va augmentar l'abast de la seva llum, convertint-se així en fars.

L'any 2015, l'equip de les Reserves naturals va editar el quadern "*Vivències i records d'un temps viscut a sa Conillera*", dedicat als faroners que visqueren a l'illa, a la feina i les seves famílies, que van treballar intensament perquè la llum pels navegants no s'apagués mai.

NOTES CURTES DELS ESPAIS NATURALS PROTEGITS

Per segon any consecutiu els flamencs crien a

s'Albufera. A darreries del maig de l'any passat un petit grup de flamencs va construir unes plataformes de fang, els nius, al centre del Colombar Gran. Tot d'una que es detectaren es van atribuir a una prova de territorialitat sense massa transcendència, però al cap de dos mesos es pogueren fotografiar dos polls, ja grossos, acompanyant alguns adults.

Enguany, al 2023, s'ha repetit la situació: a les darreries d'abril ja hi havia alguns adults fent els nius, el naixement dels polls fou a començaments de juny i, en total, han estat 40 els polls que han nascut i surat. La majoria dels joves ja practicaven el vol a començaments de setembre i s'han vist acompanyant als adults per les diferents llacunes del Parc i per les de la Reserva Natural de s'Albufereta.

La constatació d'aquest fet ha provocat una certa perplexitat entre els ornitòlegs perquè els flamencs no eren les aus que, tradicionalment, es veien per s'Albufera: era una espècie rara que venia de manera ocasional, en petits grups, i es quedava alguns dies al Cibollar, a les llacunes més salobres del Parc. Però des del 2017 la presència d'aquest auccell ha esdevingut habitual, arribant a superar (entre s'Albufera i s'Albufereta) els dos centenars d'exemplars presents de manera permanent. Aquest canvi es pot explicar per dues raons: la primera és pel canvi d'hàbitat que pateix s'Albufera, on van minvant les àrees d'aigües dolces (d'espais tancats amb vegetació espessa i alta) i augmenten les zones d'aigües salades (amb espais molt oberts, de vegetació baixa i aigües poc fondes, que és on els flamencs troben el seu aliment); la segona raó és el notable increment de les poblacions de flamencs a Espanya, França i Itàlia, que van ocupant noves zones de descans, d'alimentació i de cria a diferents llocs de la mediterrània occidental.

Un altre punt important i remarcable ha estat l'impacte social que ha acompanyat aquesta situació: l'atracció que genera aquesta espècie ha provocat, en el darrer any, un notable augment dels visitants que acudeixen a s'Albufera per a poder gaudir de l'observació d'aquest espectacular, cridaner i fascinant auccell.

Foto: Maties Rebassa

Els odonats com a bioindicadors. Els odonats (libèl·lules i cavallets del dimoni) són uns bons bioindicadors dels ecosistemes aquàtics on desenvolupen bona part de la seva vida, ja que reflecteixen més ràpidament que altres organismes els canvis que es produeixen en aquests hàbitats. A les Balears els odonats estan prou estudiats. Se n'han citat fins a 41 espècies diferents, si bé només 31 d'elles es poden considerar com a de presència segura, mentre que les altres 10 espècies es creu que foren indegudament identificades.

A s'Albufera de Mallorca, d'aquestes 31 espècies se n'han citat 18, el que representa gairebé el 60% de l'odonatofauna balear. Algunes són prou abundants mentre que d'altres són escasses i es veuen tan sols a unes poques zones, aquelles que compten amb les característiques ecològiques més adequades per a la seva complexa biologia.

Dins els darrers anys s'han realitzat nombrosos mostrejos i estudis al Parc. La comparació dels resultats obtinguts en aquests treballs recents amb els que foren realitzats fa ja unes dècades resulta molt interessant, ja que deixa de nou ben palesos els canvis ambientals (i també climàtics) que s'han anat succeint. Així, algunes espècies han colonitzat el Parc des de terres meridionals en la seva pujada cap el nord. Seria el cas de *Trithemis annulata*, per exemple, citada per primera vegada a s'Albufera (i a les Balears) l'any 2009, i que ara és ja prou abundant. També s'han fet molt més abundants espècies com *Anax ephippiger*, *Orthetrum cancellatum* o *Erythromma viridulum*, espècies termòfiles. En canvi, altres espècies semblen trobar-se en clara regressió, com per exemple *Ischnura elegans*, que a s'Albufera està sovint associada a canals i síquies molt ben vegetats i amb aigua de bona qualitat, un hàbitat que es troba en perill per l'eutrofització i l'increment de sals. Finalment, l'estudi dels odonats també ha permès avaluar l'aptitud migratòria d'algunes espècies, l'alta capacitat d'evolució que presenten les poblacions locals, o com afecten les pastures de bestiar a aquests bells i interessants invertebrats.

Foto: Maties Rebassa

Trithemis annulata

XENIB

XARXA ESPAIS NATURALS
ILLES BALEARS